tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslam Araştırmaları Merkezi

Ankara, 2000

Sultan Ahmed Câmii İlk Cum'a Vâizi: Abdülmecîd Sivâsî (971/1563-1049/1639) (Vâizlik Hizmetleri, Sultan Ahmed Câmii'ne Atanması, Va'z Uslûbu)

Cengiz GÜNDOĞDU
Yrd. Doç. Dr., Atatürk Ü. İlâhiyat Fakültesi

Osmanlı döneminde gerek tekke, gerekse medrese mensupları fikir ve düşüncelerini sadece kendi muhîtleriyle sınırlı tutmamış, husûsî dairelerinin dışına da çıkarak mesajlarını daha geniş kitlelere ulaştırmak ve paylaşmak için kitap te'lifi, sohbet toplantıları ve câmi kürsülerinde va'z verme gibi etkinliklerde de bulunmuşlardır.

Ancak bu etkinlikler arasında gerek medrese ulemâsı, gerekse tekke ehlinin câmi kürsülerinde va'z vermeleri genelde ihtiyarî olmayıp, özellikle selâtîn ve merkezî câmilerde görev yapacak vâizlerin görevlendirilmeleri devlet idâresi tarafından yapılmıştır.

Bununla beraber devletin bu tür bir görevlendirmeyi yaparken vâizlerin medrese veya tekke ehli olup olmaması gibi bir ayrım gözetmeyip, halkın eğitimi için gerekli donanıma sahip ehil kimseleri seçmeye gayret gösterdiğini söyleyebiliriz.

İşte bu bağlamda değerlendireceğimiz vâiz şahsiyetlerden biri de, XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Halvetîye tarîkatı şeyhi Abdülmecîd Sivâsî'dir.

971/1563 yılında Zile'de doğan Abdülmecîd Sivâsî, babası *Molla Câmî* şârihi Muharrem Efendi (ö. 1000/1591) ve amcası Halvetiyye tarîkatı Şemsiyye şûbesi müessisi Şemseddîn Sivâsî (ö.1006/1597)'den medrese tahsili görmüş, otuz yaşına kadar süren bu tahsil sürecinde zâhirî ilimlerde kendisini yetiştirdikten sonra tasavvufa yönelmiştir. Otuz yaşında iken Şemseddîn Sivâsî'ye intisâb etmiş ve onun rehberliğinde kısa zamanda sülûkunu tamamlayarak, bâtınî ilimlerde de

kendisini yetiştirmiş ve şeyhinin vefâtından sonra Sivas'taki Şemsî Dergâhı'nda post-nişîn olmuştur.[1]

Abdülmecîd Sivâsî'nin hem zâhirî hem de bâtınî ilimlerde kendisini yetiştirmiş olmasının, onun şerîat ve tarîkatı uzlaştıran bir anlayışa sahip olmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim her iki alanda da elde ettiği şöhreti İstanbul'a kadar ulaşan[2] Abdülmecîd Sivâsî'nin bu vasfını, Muhammed Nazmî (ö. 1112/1701) bir şiiriyle şöyle dile getirmiştir:

Olmuşdu cihânda şöhret-ârâ,
İstanbul'a oldu revnâk-efzâ.
İlmi ile ma'ârif-i İlâhî,
Mecmû' idi anda hem kemâ-hî.[3]

Abdülmecîd Sivâsî'den bahseden kaynaklardan pek çoğu, onun ilim ve irfân yolundaki şöhretini duyan III. Mehmed tarafından bir hatt-ı hümâyûn'la İstanbul'a davet edildiğini haber vermektedirler.[4] Bu kaynaklara göre Padişah, kendi el yazısıyla yazdığı ve Kapıcıbaşı'yla gönderdiği hatt-ı hümâyûnda ona şunları yazmıştır:

"Faziletli ve kerâmetli Abdülmecîd Efendi, merhûm 'ammin Şems Efendi'nin Eğri Seferi'nde refâkatinden, zâhiren ve bâtınen çok menâfi'ler müşâhede itmişizdir. Ba'de'r-rücu' Daru's-Saltana'da (İstanbul) ikâmetlerin murâd it-

1 Bkz. Mahmûd Cemâleddîn Hulvî, *Lemazât-ı Hulviyye ez-Lema'ât-ı Ulviyye,* Millet Ktp., Şeriyye, nr. 1100, vr. 202a; Muhammed Nazmî, *Hediyyetü'l-İhvan,* (İnceleme ve Edisyon Kritikli Metin) haz. Osman Türer, (Doktora Tezi İkinci Kısım) Ank. 1982, s. 119 vd.; Müstakîmzâde Süleymân Sa'dettin, *Hülâsatü'l-Hediyye,* Millet Ktp., Ali Emiri, Şeriyye, nr. 1082, vr. 23b vd.; Şeyhî Mehmed Efendi, *Vakâyi'ü'l-Fuzalâ,* (I-III), Neşre haz. Abdulkadir Özcan, İst. 1989, c. III, s. 62 vd.; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr,* Süleymâniye Ktp.,Yazma Bağışlar, nr. 2305-2309, (I-V), c. III, s. 302 vd.; Mehmet Süreyyâ, *Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniye (Sicilli-i Osmanî),* (I-IV), Matbaa-i Âmire, İst. 1311/1893, c. III, s. 400; Hocazâde Ahmet Hilmî, *Ziyâret-i Evliyâ,* Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliyye, İst. 1317/1899, 84 vd.; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen), İst. trz., c. I, s. 50. Daha geniş bilgi için bkz. Gündoğdu, Cengiz, *Abdülmecîd Sivâsî, Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri,* (Basılmamış doktora tezi), Erzurum 1997.

2 Bkz. Nazmî, *a.g.e.,* s. 123; Müstakîmzâde, *a.g.e.,* vr. 24a; Şeyhî, *a.g.e.,* c. III, s. 63; Vassâf, *a.g.e.,* c. III, s. 256.

3 Nazmî, *a.y.;* Şeyhî, *a.y.,* Vassâf, *a.g.e.,* c. III, s. 302.

4 Bkz. Nazmî, *a.y.;* Şeyhî, *a.y.;* Mehmet Süreyyâ, *a.g.e.,* c. III, s. 400; Ahmet Hilmî, *a.g.e.,* s. 85; Sâdık Vicdanî, *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye,* Evkâf-ı İslâmiyye Matb., İst. 1919-1922, s. 116; Mehmed Tahir, *a.g.e.,* c. I, s. 50; Ö. Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsîr Târihi (Tabakatü'l-Müfessirin)* İst. 1974, c. II, s. 693; "Abdulmecid" md., *Türk Ansiklopedisi,* M.E.Basımevi, İst. 1968, c. I, s. 63; "Abdulmecid Sîvâsî" md., *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,* İst. 1986, c. I, s. 33; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Târihi,* Ank. 1973, c. III, s. 350; Koçu, R. Ekrem, "Abdulmecid Efendi" md. *İstanbul Ansiklopedisi,* (I-II), İst. 1946, c. I, s. 100.

miş idim. Pîrliği özr-i kavî olmağın izin vermiştim. Hâlâ seni kavlen ve fi'len ve vasfen, ona müşâbehet-i tâmme ile müşabehetin olduğu mesmu'um olmağın, derunumuzdan meyl-i tâm etmişizdir. Hatt-ı şerîfim vusûlunde, Darü's-Saltana'ya hicret itmen emrim olmuşdur. İhmâl olunmaya."[5]

Yine kaynakların ifâdesine göre, bu hatt-ı hümâyûn Abdülmecîd Sivâsî'ye ulaştığında, şeyhinin kabrini ziyâret ve birkaç gün sefer için lüzûmlu şeyleri tedârikten sonra hemen İstanbul'a hareket etmiştir.[6]

Vâizlik Hizmetleri

III. Mehmed'in daveti üzerine İstanbul'a gelen Abdülmecîd Sivâsî, Ayosofya yakınında bir eve yerleşmiş[7] ve burada birkaç gün istirahattan sonra yine padişahın isteği üzerine **Ayasofya Câmii**'nde va'z ve nasihatte bulunup, hadîs ve tefsîr dersleri vermeye başlamıştır.[8] Buradan hareketle Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'daki ilk va'zını Ayasofya Câmii'nde yaptığını söyleyebiliriz.

Abdülmecîd Sivâsî'nin burada yapmış olduğu va'zlara en alt tabakadan en üst tabakaya kadar pek çok insanın teveccüh gösterdiği, va'z ve derslerinde câminin tamamen dolduğu, halkın namazda birbirinin sırtına secde ettiği rivâyet edilir.[9]

Ayasofya Câmii'nin cemaat kapasitesi düşünüldüğünde daha İstanbul'da va'z vermeye başladığı ilk günlerde Abdülmecîd Sivâsî'ye gösterilen bu teveccüh, onun irşâd ehliyeti ve hatipliğini göstermesi bakımından dikkate değer bir husûstur.

Nitekim Hüseyin Vassâf Bey'in, onun bu câmide yapmış olduğu va'zlara rağbet konusunda kimden aldığını belirtmeden naklettiği,

"Bir cum'a günü padişahın arzusuyla Ayasofya'da umûm-ı erkân-ı devlet, ulemâ-yı şerîat ve ekâbir-i tarîkat'ın huzûrıuyla va'z ederek, hâzırûnu mustağrak-ı zevk-i rûhanî eylemiştir."[10]

şeklinde bir rivâyet de bu husûsu te'yîd etmektedir.

Hatta kaynakların naklettiğine göre, Abdülmecîd Sivâsî va'zlarına ve kendisine karşı gösterilen bu yüksek alâka ve teveccüh üzerine, halkın izdihâmını gidermek için Ayasofya Câmii'nde hâlvet-i erba'îniyye'ye oturmak mecburiyetinde kalmıştı.[11] Erba'în tamamlandıktan sonra ise kendisine bî'at eden Reisü'l-Küttâb La'li

5 Bkz. Nazmî, *Hediyye..*, s. 124; Müstakîmzâde, *Hülâsa..*, vr. 24a; Şeyhî, *Vakâyi..*, c. III, s. 63; c. III, s. 400; Mehmed Süreyyâ, *Tezkire..*, c. III, s. 400.

6 Bkz. Nazmî, *a.g.e.*, ss. 124-125; Müstakîmzâde, *a.y.*; Şeyhî, *a.y.*; Mehmet Süreyyâ, *a.y.*

7 Bkz. Nazmî, *a.g.e.*, s. 125; Şeyhî, *a.y.*; Mehmet Süreyyâ, *a.y.*; Hocazâde Ahmet Hilmî, *Ziyâret-i..*, s. 86; Vassaf, *Sefine..*, c. III, s. 256.

8 Bkz. Nazmî, *a.y.*; Müstakîmzâde, *a.g.e.*, vr. 24b; Şeyhî, *a.y.*; Ahmet Hilmî, *a.y.*

9 Bkz. Nazmî, *a.y.*; Müstakîmzâde, *a.y.*

10 Vassâf, *a.g.e.*, c. III, s. 256.

11 Müstakîmzâde, daha önce Erdebilî Şeyh Sinan Efendi'nin on sekiz sene aynı câmide inzivâya çekildiğini ve kürsü arkasındaki mahalde erba'îne oturduğunu, Sivâsî'nin de teberrüken aynı mahâlli seçtiğini nakletmektedir. Bk. Müstakîmzâde, *a.y.*; ayrıca bk. Vassâf, *a.y.*

Efendi (ö.1009/1600 veya daha sonra)'nin[12] hediye ettiği Eyüp Nişanca'da bahçe içinde bulunan bir eve yerleşmişti.[13] Çok geçmeden Çarşamba Pazarı yakınında Dâru's-saâde ağalarından el-Hac Mehmed Ağa (ö.999/1590) tarafından inşâ olunan *Mehmed Ağa Tekkesi* boş kalınca kendilerine tevcîh olunmuş ve 1010/1601 tarihinde oraya yerleşip, halkı irşâda devam etmişti.[14] Daha sonra Abdülmecîd Sivâsî'ye karşı muhabbeti olan Rûmeli Kazaskeri Şeyhülislâm Sun'ullâh Efendi (ö.1016/1607), hâlen Sun'ullâh Efendi Câmii olarak bilinen Atpazarı yakınındaki **Hüsâm Bey Mescidi**'ni câmi yapıp, vâizliğini Abdülmecîd Sivâsî'ye teklif etmiş, o da bu teklifi kabul edip cum'a vâizi olarak burada göreve başlamıştı. Bu câmide birkaç ay va'z ve nashîhatte bulunduktan sonra halkın va'z ve nasîhatlerine karşı göstermiş olduğu ilgi üzerine, **Şehzâde Câmii** vâizliği boşalınca oraya atanmış,[15] ancak Sun'ullâh Efendi'nin hâtırına riâyet ederek Hüsâm Bey Mescidi'ndeki va'zını kesmeyip cumartesi gününe almıştı.[16] Abdülmecîd Sivâsî, Mehmed Ağa Tekkesi post-nişînî olarak üç sene kadar kaldıktan sonra Sultan Selim Câmii yanındaki *Şeyh Yavsî Tekkesi (Sivâsî Tekkesi)*'ne şeyh olmuşlardı.[17] Şehzâde Câmii'nde iki yıl kadar görev yaptıktan sonra **Sultan Selim Câmii** vâizliği boşalınca oraya geçmiş ve 1026/1617 senesine kadar orada vâizlik yapmıştı.[18]

Naîmâ, *Târih*'inde Abdülmecîd Sivâsî'nin *Süleymâniye Câmii*'nde tefsîr dersleri verdiğini ve herkesin müşkillerini hâllettiğini belirtir.[19]

Hüseyin Vassâf ise onun için, *"talâkat ve fesâhat-ı mahsûsaları ve uluvv-i irfânları pek ziyâde şöhret bulduğundan pâdişah'ın arzusuyla* ***Fatih Câmii****'ne vâiz olarak ta'yin oldu"* şeklinde bir rivâyet nakletmektedir.[20]

12 Vassâf, bu zat'ın ismini "Musallî Efendi" diye kaydetmiştir. Bk. Vassâf, *Sefîne*, c. III, s. 256.

13 La'li Efendi, gerek Abdülmecîd Sivâsî'nin, gerekse buraya gelip giden fukarânın ihtiyaçlarını da karşılıyormuş. Bk. Nazmî, *Hediyye*, s. 125; Müstakîmzâde, *Hülâsa*, vr. 24b. Bu arada Baha Tanman Bey'in tesbitine göre, Sivâsî 'nin bu eve yerleşmesi III. Mehmed'in cülûsu ile La'li Efendi'nin vefâtı arasında (1595-1598) gerçekleşmiş olmalıdır. Bk. M. Baha Tanman, "Sivâsî Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İst. 1994, c. I, s. 16. Bizim tespitlerimize göre Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'a gelmesi 1599'dan sonra olduğu için Tanman'ın verdiği târih doğru değildir.

14 Nazmî, *a.y.*; Müstakîmzâde, *a.y.*; Şeyhî, *Vakâyi*, c. III, s. 63; Mehmet Süreyyâ, *Tezkire*, c. III, s. 400.; Vassâf, *a.y.*; Hocazâde, *Ziyâret*, s. 86; Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 10a.

15 Nazmî, *a.y.*; Müstakîmzâde, *a.y.*; Şeyhî, *a.y.*; Mehmet Süreyyâ, *a.y.*; Hocazâde, *a.y.*

16 Nazmî, *a.y.*; Müstakîmzâde, *a.y.*; Şeyhî, *a.y.*

17 Nazmî, *a.y.*; Şeyhî, *a.g.e.*, c. I, s. 63; Vassâf, *a.g.e.*, c. III, ss. 256-257; Hocazâde, *a.y.*; Ayvansarâyî, *a.g.e.*, vr. 10a. Tevfik Abdülmecîd Sivâsî'nin Mehmed Ağa Tekkesi'nden Yavsi Tekkesi'ne naklolma târihini, 1013/ 1604 olarak vermektedir. Bk. Tevfik, *Mecmûatü't-Terâcim*, İÜ Ktp., TY. 192, vr. 24a. Abdülmecîd Sivâsî'den boşalan Mehmed Ağa Zâviyesi ise Bezcizâde Muhyiddîn Seyyid Mehmed Efendi (ö.1020/1611)'ye verilmiştir. Nazmî, *a.g.e.*, ss. 125, 126; Müstakîmzâde, *a.y.*; Şeyhî, a.y.

18 Nazmî, *a.g.e.*, s. 125; Şeyhî, *a.y.*; Mehmet Süreyyâ, *a.y.*; Hocazâde, *a.y.* A. Sivâsî'den boşalan Şehzâde Câmii va'ziyesi Fâzıl Musalli Efendi'ye tevcih olunmuştur. Nazmî, *a.y.*

19 Bk. Mustafa Naîmâ, *Naîmâ Târihi*, çev. Zuhuri Danışman, Zuhuri Danışman Yayınevi, İst. 1968, c. II, s. 705.

20 Bk. Vassâf, *a.y.*

Bu iki eser dışında incelediğimiz diğer eserlerin hemen hiçbirinde yer almayan bu nakiller, Sivâsî hakkında en detaylı bilgileri bulduğumuz *Hediyyetü'l-İhvân* ve *Hülâsatü'l-Hediyye*'de de zikredilmeyen ilâve bilgiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu arada şunu da ifâde edelim ki, aktardığımız bütün bu bilgiler, Abdülmecîd Sivâsî'nin aldığı vâizlik görevlerinin idâre tarafından kendisine verildiğini de tevsîk etmektedir. Bu durumu onun Sultan Ahmed Câmii'ne atanmasında da görmek mümkündür.

Sultan Ahmed Câmii'ne Vâiz Olarak Atanması

Sultan Ahmed Câmii'nin inşâsına 1018/1609 yılı kasım ayının yedinci günü başlanmış, resmî açılışı ise 1026/1617 yılı haziran ayının dokuzuncu günü yapılmıştır.[21]

Muhammed Nazmî'nin nakline göre bu câminin temel atma gününde **Azîz Mahmûd Hüdâyî** (ö.1541/1628), Abdülmecîd Sivâsî ve meşâyihden bazıları duâ etmek üzere davet edilmişler, devlet erkânı, ulemâ, avâm, havâs pek çok kimse merâsimde hazır bulunmuşlardı.[22] Merâsimde Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Abdülmecîd Sivâsî duâ etmişler,[23] hazır bulunan meşâyih ve sâir mü'minler "amin" deyip "fâtiha" okunduktan sonra hemen o gün Azîz Mahmûd Hüdâyî pazar günü vâizliğine, Abdülmecîd Sivâsî de cum'a vâizliğine ta'yin olunmuşlardı.[24] Câmî açıldığında ilk cum'a va'zını da Abdülmecîd Sivâsî vermiştir.[25]

Evliyâ Çelebi bu temel atma gününde hazır olanlarla alâkalı olarak babası Mehmed Zıllî'den naklettiği rivâyette; Evliyâ Efendi (Şeyhulislâm Mehmed Efendi, ö.1025/1616)'nin temel imâmı, Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin temel şeyhi olduğundan bahsetmekte,[26] ancak Abdülmecîd Sivâsî'yi zikretmemektedir.

Yine Uzunçarşılı *"Osmanlı Târihi"* adlı eserinde bu hususla ilgili olarak şunları nakletmektedir:

21 Şeyhî, *Vakâyi*, c. I, s. 64; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 554. Bu câminin îmâr ve inşâ özellikleri hakkında bkz. Öz, Tahsin, "Sultan Ahmed Câmii", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ank. 1938, c. I, ss. 25-28.

22 Nazmî, *Hediyye*, s. 125; Müstakîmzâde, *Hülâsa*, vr. 25a.

23 Nazmî, *a.y.*; Müstakîmzâde, *a.y.*; Vassâf, *Sefîne*, c. III, s. 257; Koçu, "Abdülmecid Efendi" md., *İstanbul Ansiklopedisi*, c. I, s. 100.

24 Nazmî, *a.g.e.*, s. 126; Müstakîmzâde, *a.y.*; Vassâf, *a.y.*; Şeyhî, *a.g.e.*, c. III, s. 63; Fındıklılı, İsmet Efendi, *Tekmiletü'ş-Şakâik fî Hakkı ehli'l-Hakâik*, neşr: Abdulkadir Özcan, İst. 1989, s. 452.

25 Müstakimzâde Süleymân Sa'deddîn, *Mecelletü'l-Ensâb fi'n-Nisebî ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*, Süleymâniye Ktp., Halet Efendi Kitablığı, No: 628, vr. 267a; Müstakimzâde Süleyman Sa'deddîn, *Terâcim-i Ahvâl-i Şüyûh-ı Ayasofya*, Süleymâniye Ktp., Es'at Ef. Kitaplığı, No: 1716, vr. 13b; Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşayih*, vr. 10a.

26 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, İst. 1985, (I-X c.), c. I-II, s. 159.

"Temel kazmasında Şeyhülislâm Mehmed Efendi, Üsküdârî Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi, vezîr-i âzam Kuyucu Murat Paşa ilk kazmayı vurmuşlar ve sonra orası ahâliden tahliye olunarak padişah gelmiş ve elindeki altın kazma ile terleyinceye kadar temel kazmıştır."[27]

Görüldüğü gibi, hem Muhammed Nazmî *"Hediyyetü'l-İhvân"* adlı eserinde, hemde Müstakîmzâde *"Hülasatü'l-Hediyye"*de Sultan Ahmed Câmii temel atma töreninde Sivâsî Efendi'nin de bulunup duâ ettiğinden bahsettikleri hâlde, gerek aynı döneme yakın, gerekse daha sonra yazılan bu iki eserde aynı durumdan bahsedilmemektedir.

*"Hediyyetü'l-İhvân"*ın Süleymâniye Ktp. Hacı Mahmûd Efendi, 2413 ve İstanbul Üniversitesi Ktp. 1604 numaralardaki nüshalarının sayfa kenarında bu konu ile ilgili olarak kime ait olduğu belli olmayan ve Abdülmecîd Sivâsî'nin görüşlerini te'yîd eden şu ibâre yeralmaktadır:

"Sikattan menkûl olan budur ki, Sultan Ahmed merhûm Câmii Şerîf binâsına şuru' itdikte, evvela bi'z-zât cum'a va'ziyesi'ni Üsküdârî Mahmûd Efendi'ye teklif iderler. "Beğim, kırk senedir kendi câmimizde va'z u nasihat ideriz. Nihayet haftada bir gün hâtırınız için varalım." Sultan merhûm, "Ayda bir gün de varılsa memnun olurum azîzim." demiş. Ba'dehu merhûm Cerrâh Şeyhi İbrahîm Efendi'ye teklif ederler. Anlar dahi kabul itmezler ve dirler ki; "Padişahım merhûm Cerrâh Paşa ile muahede olundu. Ahde hilâf mümkîn değildir." Ba'dehu Sivâsî Efendi'ye teklif ederler, anlar kabul iderler. Nakl-i sahîh lâ gayru."[28]

Sultan Ahmed Câmii'nin inşâsı tamamlandıktan sonra yapılan küşâd (açılış) merâsiminde ilk hutbeyi Azîz Mahmûd Hüdâyî okumuş, daha sonra her ayın ilk pazartesi günleri burada va'z vermiştir.[29]

Abdülmecîd Sivâsî ise Padişah'ın hâtırına binaen Sultan Selim Câmii'ndeki vâizliğini bırakarak, burada cum'a vâizliği yapmaya başlamış,[30] vefât tarihi olan 1049/1639'a kadar da bu câmideki görevini sürdürmüştür.

Va'z Anlayışı ve Üslûbu

Abdülmecîd Sivâsî'nin va'z uslûbuna geçmeden önce onun va'z ve vâiz hakkındaki değerlendirmelerine kısaca bir göz atalım.

Yaptığı va'z ve nasîhatlerle ilim ve devlet adamlarına kadar uzanan geniş bir muhît edinen Sivâsî, va'zı, emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker'de bulunma ola-

27 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 554.

28 Bkz. Nazmî, *Hediyye*, ss. 126-127 (1 numaralı dipnot).

29 H. Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdayî ve Celvetiyye Tarîkatı*, İst. 1980, s. 654.

30 Nazmî, *a.g.e.*, s. 126; Şeyhî, *Vakâyi*, c. III, s. 63; Mehmet Süreyyâ, *Tezkire*, c. III, s. 400; Hocazâde, *Ziyâret*, s. 86. Abdülmecîd Sivâsî'den boşalan Sultan Selim Câmii vâizliği Bezcizâde'ye verilmiştir. Nazmî, *a.y.* Muhammed Nazmî, Sultan Ahmet Han'ın ekseriyâ Abdülmecîd Sivâsî'nin va'zlarında hazır bulunduğunu nakletmektedir. Bkz. Nazmî, *a.g.e.*, s. 141.

rak ta'rîf etmekte, *"Sizden, iyiye çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan meneden bir cemaat olsun..."*[31] âyet-i kerîmesinin delâletiyle va'z etmenin farz-ı kifâye olduğunu, ihlâsla yapılmadığı takdirde mekrûh olacağını belirtirmektedir.[32]

"Vâiz, va'zını ihlâsla ve Allah için yapmasa, va'z ettiği kişilerin tevbe ve ıslâhını murâd itmeyip, günahlarını zikretmekle onu rüsvay etmek için va'z itse, günahkâr olur." diyen Sivâsî, halkın aybını ortaya koymak için nashîhat etmenin va'z değil, başa kakmak olduğunu ifâde eder.[33]

Sivâsî burada, bir şeyi tergîb veya terhîb ederken ondan daha mühim olan şeyin tenzîl ve tahfifine çalışmanın vâiz için doğru bir davranış olmayacağına, hatta böyle bir muvazenesizliğin insanı günâhkâr edeceğine dikkat çekmektedir.

Bu husûta bir başka tehlikeye de dikkat çeken Sivâsî, nefs ve şeytânın fesâdlarının çok olduğunu, câhili cehâletle, âmili amelle, zâhidi zühdle; yâni her insanı ona uygun bir hîle ile yoldan çıkardıklarını, hatta riyâzet ve mücâhede aşamasında da nefs ve şeytânın sâlike yaklaşarak; *"Çok zahmet çektin ve kerâmet sâhibi oldun, bundan sonra kulları irşâda başla ve onlara va'z ver. Gittiğin doğru yoldur. Onları da berâberine al ki, sen kutubsun, âlem senin âşıkındır, merhamet et ve onlara yardımcı ol."* dediklerini ve pek çok şeyhin bu sözlerden memnûn olduğunu, böylece sevenlerine meyl, düşmanlarına da düşmanlık ederek ucbla ecelleri gelip murdar olduklarını söylemektedir.[34]

Sivâsî hidâyetin takvâya bağlı olduğunu, bu sebeple Cenâb-ı Hakk'ın; *"... (O) takvâ sâhibleri için doğru yolun ta kendisidir."*[35] âyeti ile hidâyete erenlerin takvâ sâhibleri olduğuna işâret ettiğini, "sultanlar", "ulemâ" ve "vâizler" demediğini, çünkü âyetteki *"L'il muttakîn"*de olan *"Lâm"*ın gerek tahsis, gerek temlik için olsun mânâsının "takvâsız hidâyet yoktur"[36] anlamına geldiğini belirtmektedir.

Sivâsî yine kendini överek va'z verme, güzel konuşma ve halkı ıslâh gâyesiyle hakîkatleri tefsîr etmekten sevinmenin sözlü riya, vâizlerin dinleyenlerinin çokluğunu istemelerinin de niyet riyası olduğuna dikkat çekerek,[37] vâizlerin insan psikolojisini de iyi bilmelerinin gereğine işâret eder.

Şu hâlde vâizin insanları ikna edebilmek için kendini övmesi ve aktardığı şeyi süsleyip güzel göstermesi, hatta yaptığı şeyden ve dinleyenlerin çokluğundan sevinmesi, hikmet ve hakîkate ters riyakârca bir davranıştır. Çünki aklın ve muhakemenin hâkim olduğu insanlara mevize konularını süsleyip sunmak faydalı

31 el-Bakara, 2/104.

32 Bkz. Abdulmecîd Sivâsî, *Letâifü'l-Ezhâr ve Lezâizü'l Esmâr*, Süleymâniye Ktp., Mihrişâh Sultan, nr. 255 vr. 40b.

33 Bkz. *a.g.e.*, vr. 40b.

34 Abdulmecîd Sivâsî, *Mi'yâr-ı Tarîk*, Süleymâniye Kütp. Mihrişâh Sultan nr. 300/3, vr. 10b.

35 Bakara, 2/2.

36 Abdulmecîd Sivâsî, *Letâifü'l-Ezhâr..*, nr. 255, vr. 136a.

37 Abdulmecîd Sivâsî, *Bidâ'atü'l-Vâizîn*, Süleymâniye Kütp., Kılıç Ali Paşa, nr. 1032/2, vr. 68b.

olmamakta, mutlaka ihlâs ve samimiyetle hareket edip, delil ve bürhânlarla onların ikna edilmeleri gerekmektedir.

Abdülmecîd Sivâsî'nin va'z ve vâiz hakkındaki bu değerlendirmeleri yanında va'z uslûbuna dâir de şu husûsları tespit ediyoruz:

Muhammed Nazmî onun va'zlarında genellikle cemâatin isti'dâtlarını dikkate aldığını ve zaman zaman va'z esnasında murâkabeye dalıp, müşâhede ettiği şeyleri söylediğini nakleder.[38]

Va'za ve nasîhatlerine başlarken hazîn ve hoş sadâ ile Fâtiha sûresini okuyup, cemaati dinlemeye hazırladığı kaynaklarda nakledilmektedir.[39]

Peçevî, *Târih*'inde kendisinin de bir defasında Abdülmecîd Sivâsî'nin zikir meclisinde *Muhammediye* kitâbından bir nazmı okurken dinlediğini ve pek çok kimsenin bundan etkilendiğini, hatta orda bulunanlardan çoğunun bunun üzerine sûfîler halkasına dahil olduğunu ifâde ettikten sonra Bâki Paşa'nın; *"Bu azîz, mahzâ bunun (va'z etme) için mahlûktur"* dediğini nakleder.[40]

Rızâ da "*Tezkire*"sinde onun va'z u nasîhat ve ilm-i vahdette benzerinin nâdir olduğunu söylemektedir.[41]

Muhammed Nazmî, kendi silsilesini teşkil eden şeyhlerin va'zlarına Abdülmecîd Şirvânî (ö. 971/1049)'nin husûsî tarzları üzere başladıklarını, kendisine gelinceye kadar Şemseddîn Sivâsî, Abdülmecîd Sivâsî ve Abdulehad Nûrî (ö. 1061/1651)'nin de hep aynı tarzı uyguladıklarını ancak kendisinden başka bu tarzı uygulayan kimsenin kalmadığını belirtir.[42]

Muhammed Nazmî, va'za, "Te'avvüz" ve "Besmele"yi müteakip Fâtiha Sûresi, peşine mevzuya münasip te'sirli bir duâdan ibâret bir bölümle başladıklarını, bu başlangıçtan sonra, va'za bazen tefsîr olunacak âyet-i kerîme yahut, hadîs-i şerîfe uygun bir ilâhi ile girildiğini ve ekseriyetle şu ilâhinin okunduğunu haber vermektedir:

"Ey ki her tâlibin temennâsı!
Ve ey ki, her ârifin muammâsı!
Hiç gider mi gedâ kapısından,
Bir kerîmin ki, olmaya "lâ"sı.
Mustahıkk-ı nisâb-ı gufrânım.
*Temme fakrî ve amme iflâsî**

38 Bkz. Nazmî, *Hediyye*, s. 175.

39 Bkz. Peçevî, *Târih-i Peçevî*, Matbaa-i Âmire, İst. 1283., c. II, s. 357; Kâtip Çelebi, *Mîzânü'l-Hak fî İhtiyari'l-Ahak*, haz. Orhan Şaik Gökyay, no: 2122, İst. 1993, s. 107; Naimâ, *Naimâ Tarihi*, c. IV, s. 2717; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. III, s. 257.

40 Bkz. Peçevî, *a.g.e.*, c. II, ss. 357-358.

41 Gencay Zavotçu, *Rızâ Tezkiresi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum 1993, s. 134.

42 Bkz. Nazmî, *a.g.e.*, ss. 54-55.

* Fakrım/muhtaç bulunduğum belli oldu, elimde bir şey kalmadığı ortada.

Ne kadar sa'y iderse zâyi'dir,
Kula ger "gel" dimezse Mevlâsı.
Eyleme Şemsî'yi kapından dûr,
Rabbenâ ağninâ ani'n-nâsi."[**][43]

Abdülmecîd Sivâsî'nin her ne kadar mevize tarzında yazılmış bir eseri mevcut değilse de *Bidâ'atü'l-Vâizin* (Vâizlerin Sermayeleri) adıyla kaleme aldığı hadîs şerhinde vâizlerin halka sunmaları gereken öncelikli konuları Hz. peygamberin hadîsleri doğrultusunda bir araya toplamıştır.

Ömrünü şeriat, tarîkat ve hakîkat yolunda halkı irşâd için câmilerde va'z vermek, eser yazmak ve tekkesinde mürîdlerini teslîk ve terbiye etmekle geçiren Abdülmecîd Sivâsî'nin, Abdülehad Nûrî'ye gönderdiği bir mektubunda ona yaptığı nasîhatler de, bir nâsih olarak onun düşünce yapısı ile insanlara kazandırılması gereken davranışlar ve bunların sunulması hakkında bize fikir verir niteliktedir. Muhammed Nazmî'nin naklettiği mektup şöyledir:

"Karîn-i mihr-i münîr-i hakîkat olub, hüsn-i teveccühünle âlemiyânı belâyı nefsden halâs et. Ve mânend-i zühre, kulûb-ı nâsa meserret-resân ve sâhib-i sa'âdet-i dû cihân ol. Ve mânend-i fitâb, cümle-i cihâniyâna bişâşetle tâbân ve tenvîr-i akmâr-ı kulûb içün feyz-resân ol ki, tâlibde sebeb-i hayât-ı câvidânî olasın. Ve râh-ı Mustafâ'ya muhâlefet edenlerin eğer âfâkî, eğer enfüsî, Merîh-vâr kam' ve izâle ve kal' ve ikâlesine bezl-i himmet kıl ki, Pâdişah-ı Mutlak seni mülk ve melekûtuna mâlik eyleye. Ve Mânend-i Müşterî, âfâk ve enfüse devlet-i dâreyn irâde kıl ki, senin sa'âdetin, âlemiyânda şedâyid-i zâhire ve bâtınayı ref' edip, sa'd-i ekber olasın. Ve mânend-i Zühal, riyâzât ve mücâhede ile dünyâ ve ehlinden 'uzlet edip, çün-enbiyâ sâbit-kadem ve 'âlî-i himem ol ki, mâlik-i mülk ve melekût senin idâre-i irâde-i kalbin üzere karâr eyleye. Ve felek-i Kürsî gibi sâhib-i vakar ve cümle kârlarda sâbit ve ber-karâr ve imâret-i kulûba der-kâr olub, nîk ve bed endîşesin kılma ve tarîk-ı Hakk'dan 'udûl etme ki, silsile-i mütâbeatına peyveste olan kulûb-ı sâlikîn âsâr-ı berekâtınla cihânda pâyidâr ve havâss-ı nâ-ma'dûdun kevn u mekânda âşikâr ola. Ve misâl-i 'Arş-ı a'lâ, umûmen elvân-ı gayriyyetden pâk ve mülâzim-i zuhûr-i istivâ-i füyûzât-ı Hâlik-i eflâk ve emlâk ol ki, cemî'-i eşyâyı ihâta kılıp, taayyün-i mevhûmdan halâs olasın. Ve tecerrüd-i küllî ile cemî'-i suverde mevcûd olub, mazhâr-ı küll ve evsâf-ı seb'â-i zâtiyye ile mevsûf ve halîfetullâhi fi'l-'arz olub, kişver-i dünyâ ve sûret-i memâlik-i uhrâ seyrinde mevhibet-i hilâfet eyleye."[44]

Abdülmecîd Sivâsî *Letâifü'l-Ezhâr* adlı eserinde sâdece muhiblerine değil, bütün inananlara muhtasar olarak zikrettiği nasîhatlerinde ise şunları söylemektedir:

** Rabbim bizi hiç kimseye muhtaç eylemeyiver.

43 Nazmî, *Hediyye*, ss. 54-56.

44 Nazmî, *aynı eser*, ss. 129-130.

"Kulun yaptığı amellerin en hayırlısı, i'lâ-yi şer'-i Muhammedî'de dikkat-i fikr ve iz'ân-ı mütâlaâ etmek ve ehl-i gayret olan mütedeyyin kullarla meşveret etmektir.

Kulun iyi hâli: kalbin mâruz kaldığı havâtır-ı beşeriyye, vesâvis-i nefsâniyye ve murâdat-ı dünyeviyyeden sâkin olduğu zamândadır.

Kulun en güzel ibâdeti ise: Cenâb-ı Hakk'ın her hâlini görüp, bildiğini düşünerek kendini her an O'nun huzûrunda bilip ona göre edebe riâyet etmesidir.

Her kimden hak söz işitse söyleyeni koyup, söze ve söyletene bakıp, Hak için hak sözü kabûl edip huzûrsuz olmamaktır. Zirâ ulemânın büyükleri derler ki; "Hak söyleyiciler, Hak dellâllarıdır." Şu hâlde dellâlın şekline ve sözüne bakmayıp, hak metâına bakıp onu almaya gayret etmek, insaf ve basîret ehlinin alâmetidir.

Bütün ayıpların başı kibirdir. Kibrin başı ise Hakk'ın emrine muhâlefet ve tekebbür ve kavl-i Hakk'a ucb satmaktır.

Cümle a'mâl-i sâlihânın başı, sabır mahâllinde sabır ve şer'a muvafık şiddet ve gazap mahâllinde gazap, sevdiğini Hakk için sevip, sevmediğini Hak için sevmemektir. Her hâlde fikir ve teemmül etmeden bir işi işlemek mûcib-i şer ve bâis-i nedâmettir.

Halka bakıp kendi ayıbın aramamak sebeb-i şehvet ve tama' ve hubb-ı câh ve bâis-i humk ve hubb-ı dünyâ ve temeddühdür.

Ölümü unutup dâimâ merâtib-i dünyeviye talebinde ve hasmından intikam almak maslâhatında olmak, sebeb-i feth-i ebvâb-ı belâ ve zahmet ve bâis-i hırs ve haseddir.

Hak söylemeyi ar edip, yâhut başkasının hâtırı için sükût ve sükûn gazab-ı Hakk'a sebeptir. Hak için intikam almak hükkâma farzdır.

Ebvâb-ı râhat riyâzet-i vustâ ile rüşveti kahr ve faydalı ilimle meşgul olmak, doğru sözlü sâlih arkadaşla mukarenet, kötü arkadaştan uzlet, mahâlsiz sözden sükût, mâlâyâni söz ve fiilden ferağat emr maîşette kanâat, dünyânın fânî olduğunu dâimâ fikredip hîlesinden korkmak, gaflet perdesini bürünüb ölümü unutan gafiller sohbetinden kaçmak, ehl-i Hak olanlara tevâzu', mütekebbir ve zâlim olanlara Hakk için tekebbür, güzel huylu ve tatlı dilli olmak, halkın cefâsına sabr, elem ve şiddet deminde rızâ ve tahammül, bi't-tab' şecâat ve gördüğü aybı örtmek mü'minin yerine getirmesi gereken şi'ârı olmalıdır."[45]

Tefsîr-i Sûre-i Fâtiha adlı eserinde ise şu nasîhatlerde bulunmaktadır:

"Halk ve Hâlık nezdinde muhterem olmak isteyen, gıybet etmesin. Kişinin yüzüne gülüp, gönlünü yıkmasın. Halka insaf ile, Hakk'a riyasız ihlâs ile, nefse kahr ile, kendinden büyüğe hizmet, küçüğe şefkat, düşmana hilm, afv ve güler yüz, dostuna nasîhat, fakire ihsân, câhiller meclisinde sükût, ulemâ yanın-

45 A. Sivâsî, *Letâifü'l-Ezhâr*, vr., 161b-162b.

da edebe riâyet etmek akıl için kâfi nasîhattir."[46]

Muhammed Nazmî'nin aktardığına göre, Abdülmecîd Sivâsî, gerek genel anlamda, gerekse tarîkat âdâb ve erkânını savunmada aşırı davranır ve *"maksudumuz Şerîat-ı mutahharayı ve ibadullâh'ı muhafaza ve Allah'ın rızâsını tahsildir"* der, yapılan haksızlıkları hiç çekinmeden dile getirir, inandığı hususlarda, bildiğini dile getirmede Allah'dan başka hiç kimseden korkmadığını söylermiş.[47]

Onun bu tavrıyla alâkalı olarak yine Muhammed Nazmî şöyle bir olay naklet-mektedir:

"Sultan Ahmed Han zamanında dönemin müftüsü Çelebi Mehmed Efendi(ö.1025/1616) bir merasim esnasında dervişlerin cehrî zikirle yürüyüp, devrân yapmalarına karşı çıkarak Sivâsî 'ye "Dervişler zikri gizli yapsınlar, halk oyun ve eğlenceyle meşgulken cehrî zikir münasip değildir, menetsinler" diye îkaz etmesi üzerine Sivâsî Efendi kızıp; "Ben zâkirleri zikrinden men edemem, gelsin kendisi menetsin" diye sertçe cevap vermişler. Bu olayla ilgili olarak bir gün va'z esnâsında Sivâsî Efendi; "Ne günlere kaldık ki, müftümüz, Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîmde; "Allâh'ı çok zikredin"[48] *buyurmuşlarken zikrullâhdan meneder. İlmi ile âmil değildir." deyince, Şeyhülislâm Çelebi Mehmed Efendi rahatsız olup, pâdişahın huzûruna çıkarak; "Pâdişahım, Sivâsî Efendi'nin sıla-i rahm için sizden ricâ ve niyâzı var, beni aracı olarak gönderdi." diye bir hile ile Sivâsî'nin görevinden uzaklaştırılmasını istediğinde; "Mollâm! Benim câmim vâizsiz mi kalsın? Rızam yoktur!" diye reddetmişlerdir.*[49]

Abdülmecîd Sivâsî'nin yaşadığı dönemse, artık yavaş yavaş o zamana kadarki dinî ve fikrî hoş görünün azaldığı ve tasavvuf ehline karşı lüzûmundan fazla düşmanlık gösteren Kadızâdeliler adlı vâizler sınıfının ortaya çıktığı bir dönemdir.[50] Kadızâde Mehmed Efendi tarafından başlatılan bu harekete karşı en etkili muhalefet Abdülmecîd Sivâsî tarafından yapıldığından dolayı, onun yanında yer alanlar Sivâsîler diye anılmış, neticede oluşan bu tarafgirlik ve çatışma târihe, *Kadızâdeliler-Sivâsîler* mücâdelesi olarak geçmiştir.

Ahlâken kurnaz, cerbezeli ve çok harîs bir şahsiyet olduğu söylenen Kadızâde, va'z ve sohbetlerinde Sultân Ahmed'in ölümünden sonra memleketin geçirmekte olduğu buhran ve halkın bunalımından istifâde ederek, bütün hatâların şerîate muhâlif hareketlerden dolayı ortaya çıktığını söyleyip, kendisini de şerî-

46 Nazmî, *Hediyye*, s. 128.

47 Bkz. Nazmî, *aynı eser*, s. 174.

48 Ahzab, 33/41.

49 Nazmî, *a.g.e.*, ss. 165-169.

50 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Cengiz Gündoğdu, "XVI. Yüyılda Tekke-Medrese Münâsebetleri Açısından Sivasîler Kadı-zâdeliler Mücâdelesi", *İLAM Araştırma Dergisi*, c. III, S. 1 (Ocak-Haziran), İst. 1998, ss. 37-72.

atin müdâfii ve hâmîsi olarak göstermeye çalışırmış.[51] Kadızâde, bid'atler, tarîkat faaliyetleri ve bazı tasavvufî meseleleri de kendine göre tartışma mevzûu yapıp bu yolda gidenlere aşırı hücûmlarda bulunurken, Abdülmecîd Sivâsî de va'zlarında ve sohbetlerinde Kadızâde'ye ve taraftarlarına karşı sessiz kalmamış, iddiâlara cevâplar vermiştir.

Tasavvuf ehlini bid'at ehli olarak gören Kadızâde'ye mukâbil Abdülmecîd Sivâsî, müteşerri bir sûfî olarak bu dönemde tasavvufu savunurken tasavvuf yolunda kendine göre Hurûfî, İbâhî, Bâtınî karekterli zümreler ve hassaten İdrîs Muhtefî gibi bazı görüşlerini şerîate muhâlif saydığı çevrelere karşı da mücâdelesini kimseden çekinmeden sürdürmüştür.[52]

Onun bu mücâdelesindeki cesaret ve kararlılığıyla alâkalı olarak Muhammed Nazmî şöyle bir hâdise nakletmektedir:

"Sivâsî Efendi birgün Sultân Ahmet Câmii'ne va'z için teşrif ettiklerinde, kürsüye içinde: "Faziletli ve kerâmetli Sivâsî Efendi, vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı devletten cem'-i kesîrin iltimâsı oldur ki, İdrîs'den keff-i lisân idesin. Ve illâ, sizin içun ya nefy, ya katl mukarrerdir." yazısı bulunan bir kâğıt bırakmışlar. Sivâsî Efendi va'zdan sonra kâğıdı okuduğunda şöyle cevap vermişler: "Bu 'âciz-i müstemende bu vücûdu 'atâ iden Hallâk-ı âlem'den gayrı bir ferdden hauf ve haşyet yoktur. Ve bana, izn-i Hakk ile, bir kimse zarara kâdir değildir. Husûsan maksûdumuz, Şeri'at-ı mutahharayı ve 'ibadullâh'ı muhafaza ve tahsîl-i rızâ'ullâh'dır. Pes, ey gürûh-i muvahhidîn ve ey ihvân-ı Dîn! Şimdiye dek yolumuz yanılub, kendimiz gibi 'âciz benî Adem'e gâh tezkire ile ve gâh risâle ile, İdrîs-i İblîs'in ahvâlin, gayret-i dîn çeküb, i'lâm ve ihbâr iderdik. Hâlen elhamdü li'llâh mütenebbih ve müteyakkız olup, râh-ı râst, Cenâb-ı Hakk'a i'lâm ve ihbâr imiş. Pes ben duâ ideyim, siz "Âmîn" diyün. Garazımız ve buğzumuz yokdur. Maksûdumuz, Şer'-i Şerîf'i himâyedir. "İlâhi! Sivâsî ve İdrîs'in kangısı hakk ise sabit ve daim ve kangısı bâtıl ise, hafta-i âtiyeye kalmayıb, vücûdunu 'âlemden mahv ve muzmâhil eyle; 'ibâdını şerrinden hâlas eyle." diye duâ etti ve cemaat de "Âmîn" dediler.[53] Muhammed Nazmî devamla diyor ki, "o haftanın cuma gecesi İdrîs evinde maktul bulundu."[54]

Bu aktardıklarımız yanında hayatıyla ilgili diğer bilgileri tetkik ettiğimizde

51 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 356; H. Gazi Yurdaydın, *İslâm Tarihi Dersleri*, AÜİF Yay. Ank. 1988, s. 126; A. Yaşar Ocak, "XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Dinde Tasfiye (Pürütanizm) Teşebbüslerine Bir Bakış, Kadızâdeliler Hareketi", *Türk Kültürü Araştırmaları*, c. XIX, S. 1-2, Ank. 1979-1983, s. 214.

52 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Cengiz Gündoğdu, "XVII. Yüzyıl Osmanlısında İki Farklı Sûfî Tipi: Abdülmecîd-i Sivâsi ve İdris-i Muhtefî", *İLAM Araştırma Dergisi*, c. 2, S. 2, (Temmuz-Aralık), İst. 1997, ss. 21-39.

53 Nazmî, *Hediyye*, ss. 173-174.

54 Nazmî, *a.y.*

onun, gerek va'zları, gerekse yazdığı eserlerle bu zümrelere karşı, şeriate bağlılıkta hassas oluşunun bir neticesi olarak cephe aldığını, diğer taraftan da tasavvuf ehlinin şeriate bağlı kalması hususunda gayret sarfedip, ilim ve tasavvuf dünyasına hizmetten geri durmadığını söyleyebiliriz.

Düşüncelerini sadece kürsülerden aktarmakla yetinmeyip yazdığı eserlerle de hizmetini sürdüren ve halka yarar sağlamayan zâhirî ve bâtınî ilmin kıymetsiz olduğunu sıkça dile getiren Abdülmecîd Sivâsî, eserlerini de halkın dînî, içtimâî ve rûhi eğitimi için kaleme almıştır. Bu yüzden ifâdeleri samîmî, müessir, çekici ve nüktelidir.

Abdülmecîd Sivâsî'nin eserlerini tetkik ettiğimizde onun hem kendi döneminde, hem de kendinden önce yaşamış, sahasında yetkili âlimlerin, te'lîfât ve tasnîfâtını gözden geçirip onlardan istifâde ettiğini görmek mümkündür. Nitekim onun, eserleri hakkında kullandığı "aldığım gibi sattım" şeklindeki ifâdeleri de bunu te'yîd etmektedir.

Onun insanların maslahatı için faydalı gördüğü husûslarda te'lif ve tasnif eserler vermesi yanında, tercüme eserler de hazırlaması, ilmî gurur ve tasannu'dan uzak, samîmî bir yazar olduğunu göstermektedir.

Bidâ'atü'l-Vâizin adlı eserinde yer alan; *"Ben avâmı va'z ve nasîhatle memur olduğum bilincindeyim."*[65] şeklindeki ifâdeleri de bunu te'yîd etmektedir.

Netice olarak gerek hatiblik, gerekse vâizlik hizmetlerinin, hem dinî hem de resmî yönüyle ehemmiyetli ve toplum içinde etkin bir görev olduğu ve pek çok ilim adamı ve vâizler zümresinin bulunduğu bir dönemde Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'un selâtin ve merkezî câmilerine vâiz olarak ta'yin edilmesi, hatta Sultan Ahmed Câmii'ne temel atıldığı gün pâdişah tarafından cum'a vâizi olarak atanıp, ölünceye kadar bu câmideki görevini sürdürmüş olması, yaptığı va'zlara karşı gösterilen büyük teveccüh, onun zâhirî ve bâtınî ilimlere olan vukûfiyeti yanında, hatibliğini de gerek devlet erkânı, gerek ilmî çevreler, gerekse halka kabul ettirmiş birisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durum onun ilmî kapasitesi yanında, iyi bir hatib olduğunu ve içinde yaşadığı toplumla bütünleşebildiğini de göstermektedir.

Tespit ettiğimiz bilgilerden hareketle içtimaî hayatla iç içe bir irşâd anlayışına sahip olan Abdülmecîd Sivâsî'nin, döneminde hem resmî, hem de dinî yönden etkili bir görevde bulunduğunu ve bu görevi lâyıkıyla yürüttüğünü söyleyebiliriz.

55 Bk. A. Sivâsî, *Bidâ'atü'l-Vaizîn*, vr. 4a.